Werkdorpkrant Nr. 2 Juli 2020

Maandelijks informatieblad over het vm Joods Werkdorp Nieuwesluis/Slootdorp

Thorarol weer bij de stichting Joods Werkdorp

Terug van Rijksmuseum Twente

Andy Deutsch

Na ongeveer 80 jaar is de Torarol sinds november 2019 weer terug in de handen van de stichting Joods werkdorp. Een zeer blije gebeurtenis. Zoals het verhaal luidt is ooit de Torarol in de jaren 30 van de vorige eeuw uit een brandende synagoge in Duitsland gered. Hij is door Duitse jongeren meegenomen naar het Joods werkdorp en heeft daar zijn rol vervuld.

In het gemeenschapshuis werd daarvoor een vertrek ingericht tot synagoge. Tussen 1934 en 1941 kwam er met enige regelmaat op zaterdagochtend (Sjabbath) of op Joodse feestdagen een rabbijn een dienst houden. De Torarol kwam op zo'n moment uit de heilige kast en er werd uit voorgelezen.

Toen de Werkdorpers rond 1941 zagen dat er een einde zou komen aan het Werkdorp heeft men voor de Tora een veilig onderkomen in de buurt van Enschede gevonden. Tot voor kort is hij daar gebleven. Met veel trots en een gevoel van gerechtigheid is de Torarol nu weer 'thuis'.

Om u enig idee te geven wat een tora is hieronder enige uitleg. De Hebreeuwse naam voor een Torarol is Sefertora. Vrij vertaald betekent Tora: onderwijzing en leidraad. Degene die het schrijft heet een 'sofer'. Heel vaak betrof dit een 'vader-op-zoon-beroep'. Een sofer hoort bepaalde levenskwaliteiten te bezitten. Inspiratie, concentratie, kalligrafeertalent en een rechtzinnige geloofsovertuiging horen bij zijn levenshouding. Elke ochtend gaat de sofer in het rituele bad (mikwa). Deze spirituele verschoning bevordert een schone geest. Vóór het schrijven reciteert hij speciale gebeden voor een sofer.
De inkt is een samenstelling van: galnoot, Arabische gom, kopersultaat enz.

Inhoud

Thorarol werkdorp terug	pag. 1
Rectificatie	pag. 2
Geschiedenis werkdorp, deel 2	pag. 2
Overweging bij artikel HJ Meijer	pag. 3
Hoe het werkdorp ontstond	pag. 3
Educatief plan voor het werkdorp	pag. 4
Mededelingen van het bestuur	pag. 5
Agenda	pag. 5
Witz	pag. 5
Contact	pag. 5

Perkament

Het materiaal waarop het geschreven is, is perkament, altijd van een koosjer beest, meestal een koe, lam of geit. Een pees van het dier wordt gebruikt om de bladzijden bijeen te naaien. De ganzenpen is niet van een gans, maar van een kip of kalkoen. De bestudeerde sofer kent de Tora uit zijn hoofd, maar toch verplicht is een mastercopy te gebruiken voor de 110% zekerheid dat er geen fouten insluipen.
De inhoud van de Tora zijn de Vijf Boeken van Mozes, Pentateuch genoemd. Dit zijn: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri en Deuteronomium.

De geopende torarol.

Rectificatie

De bijdrage uit het vorige nummer, waarvan we dachten dat het de rede van burgmeester Knorr van de Wieringermeer was, bij de onthulling van het monument voor het gemeenschapshuis, bleek dat toch niet te zijn.
Het betreft een overzicht van de afd. onderzoek van de stichting, die enkele jaren geleden ter gelegenheid van een open dag in het gemeenschapshuis in de vorm van een mooie brochure op A3-formaat is uitgebracht.
Ondanks dat vinden we het zulke waardevolle informatie bevatten, dat we ook het 2e en laatste deel van deze brochure in dit nummer opnemen.
(*Zie hieronder*).

Geschiedenis van het werkdorp

(Vervolg van 'Bijdrage van burgemeester Knorr' uit nummer 1)

'Na de opbouw van de barakken, het eindeloos graven van sloten en gebruiksklaar maken van de zilte grond, kon men beginnen met de landbouw en de veeteelt.
Woningen werden gebouwd waar de wasserij zich bevond en verstelwerkzaamheden werden verricht. Want waar zwaar werk wordt verricht gaat er ook wel eens wat kleding stuk.
De smederij annex metaalbewerking begon een belangrijk onderdeel te worden binnen het leerproces. Dat was gericht op het zelfverzorgende principe als waarop de kibboets en moshav in Palestina gebaseerd waren. Een leefgemeenschap die gebaseerd was op het gezamenlijk werken aan een ideaal en zelfverzorgend zijn.

Tevens was dit de enige mogelijkheid om te kunnen/ mogen emigreren. Geen enkel land zat te wachten op jongeren met een mooie schoolopleiding. Ze hadden vakmensen nodig en hierin werd door het werkdorp voorzien.
De latere natuurkundige Hayo Meijer heeft 10 maanden Auschwitz weten te overleven dankzij het feit dat hij in het dorp was opgeleid tot machinebankwerker.

Koosjere keuken

In 1936 is men begonnen met het bouwen van het centrale hoofdgebouw, het gebouw waarin wij hier staan. Hier was de keuken met het afwasgedeelte. Alles onder koosjer beheer. Ook dit was een opleiding speciaal voor de vrouwen, die hier de traditionele koosjers keuken leerden, om dit als kokkin in een traditioneel/orthodox gezin te kunnen uitvoeren.

De keuken en de bakkerij vormen de spil van het werkdorp. Er moest gegeten worden en - gezien de leeftijd van de werkers en hun zware werkzaamheden - in grote hoeveelheden. Het eigen koren ging naar de bakkerij voor het brood, vlees naar de keuken en fruit kwam uit de eigen boomgaard. En dat 3 maal per dag.

Veel van de werkdorpers waren niet traditioneel opgevoed. Het zionisme was een groot goed in het werkdorp. De onenigheid tussen de traditionelen en de zionisten was van tijd tot tijd groot. Vandaar dat het talenonderwijs erg in trek was en het Ivriet, de moderne versie van het Hebreeuws, op de eerste plaats stond, gevolgd door Engels en Spaans. Ook waren er gespreksgroepen tussen de verschillende zionistische bewegingen.

Emigratie

Maar alles wat er gebeurde in het werkdorp was gebaseerd op emigratie. Hierbij een opgave.
Emigratielanden: Israel, Engeland, Frankrijk, Zuid-Afrika, Australië / Nieuw Zeeland, Czechoslowakije, Argentinië, Uruguay, Colombia, Italië, Costa Rica, Kenya, Noord-Amerika en Nederland.

U zult begrijpen dat de grootste meerderheid in eerste instantie naar Palestina vertrok. Door maatregelen van het Engelse bestuur was het moeilijk het land binnen te komen en er waren er, die vanuit deze nieuwe situatie naar een ander land trokken. Er waren werkdorpers die vanuit Palestina naar familie in Noord Amerika gingen, wat vanuit Nederland niet lukte.

Opvallend is het redelijk groot aantal dat in Nederland bleef, terwijl de regering had aangegeven dat zij binnen twee jaa

Het werkdorp in beeld in de jaren dertig.

Maar dit waren de 'eerste' gastarbeiders in ons land en wel in de landbouw. Hun lonen waren laag en ze keken

niet op een uurtje. Ze waren graag bereid om wat langer te werken. Ze hadden alleen last van vreemde eetgewoonten en vrije dagen. Ze waren goedkoop en stelden geen hoge eisen.

Vreemde verhalen

Maar je komt de meest vreemde verhalen tegen. Te denken valt aan: Geëmigreerd naar Engeland, soldaat, gesneuveld op D-Day in Normandië. Geëmigreerd naar Israel en in de onafhankelijkheidsoorlog gesneuveld.

Een aantal werkdorpers zijn overleden in Nederland vóórdat de razzia's begonnen. De meest beruchte kampen waar werkdorpers zijn omgebracht zijn:
Auschwitz, Mauthausen, Sobibor, Slot Hartheim, Riga, Blechhamer, Flossenburg, Bergen Belsen en Selbersdorf.

Van een aantal is de plaats waar ze zijn omgebracht niet bekend. Moge hun namen nooit vergeten worden, zodat zij nooit verloren gaan.
Laten wij de eerste regels van het Kaddiesj-gebed (*voor de overledenen*, *red*.) in onze gedachten nemen:

Laat de grootheid en heiligheid van Zijn grote Naam vermeld worden in de wereld die Hij geschapen heeft volgens Zijn wil en moge Hij Zijn koningschap vestigen tijdens uw leven en tijdens het leven van heel het huis Jisraël, spoedig en binnenkort.
Zeg nu: Amen.
Moge Zijn grote Naam geprezen zijn in alle eeuwigheid.

Laten we door het geven van informatie, scholing en dialoog er zorg voor dragen dat zulke donkere tijden nooit meer aanbreken. Want gebrek aan scholing geeft bij velen een begrip van onvrede. Antizionisme is het moderne antisemitisme van heden en wordt gezien als 'het kan geen kwaad'.
Denk na voor je iets zegt, een ieder mens heeft gevoelens. Laten we leren van het verleden en de lessen toepassen in het heden.

Mocht u nog vragen hebben, dan zijn onze bestuursleden ten allen tijden bereid om u te woord te staan en u van informatie te voorzien.'

Overwegingen bij het artikel over Hans Joachim Meijer in voorgaand nummer

Andy Deutsch

In het vorige nummer heb ik wat over de levensloop van Hans Joachim Meijer verteld. Doordat Hans lassen leerde in zijn opleiding op het Werkdorp en de Nazi's in Auschwitz lassers nodig hadden, heeft Hans. de Sjoa overleefd.

De Duitse Joden voelden zich dóór en dóór Duits. Zij waren bijvoorbeeld trots dat hun opa het IJzeren kruis in de Eerste Wereld Oorlog verdiend had. In hun Jodendom waren zij erg liberaal en zij vierden ook de Duitse feestdagen.

De anti-joodse wetten vanaf 1933, nadat Hitler 'democratisch' verkozen was, kwamen voor de *Duitse* Jood als een donderslag bij heldere hemel. De ouders van mijn moeder uit Kiev en de ouders van mijn vader uit Vilnius waren Pogroms en allerlei onderdrukkingen al generaties lang gewend. De plaatselijke bevolking in Duitsland aarzelde niet, in tegendeel, om de Nazi's hand- en spandiensten te verlenen.
Een goede bekende van mij (een Duitse Jood) die door de naald van de Sjoa gekropen was en later een leven opbouwde in Palestina/Israël, vertelde mij het volgende:

'In Israël I belong, but don't fit in.
In Germany I fit in, but don't belong'.

Hij, zoals menig andere Duitse Jood, wilde na de oorlog geen stap zetten in Duitsland, maar de meesten van hun vrienden in Israel waren van Duitse komaf, hielden nog van de Duitse muziek, litteratuur, eten en de taal.
Bovenstaande geeft je wel te denken.

Hoe het werkdorp ontstond [1)]

Jan Meijles

In 1933 kwam de contactpersoon in Nederland van een hulpcomité voor joden in Duitsland, dr. Georg Flatow in Amsterdam op bezoek bij zijn oude vriend prof. mr. dr. George van den Bergh. Die was voorzitter van de commissie voor economische voorlichting van het Comité voor Bijzonder Joodse belangen in Amsterdam en had 8 jaar in de 2e Kamer gezeten voor de SDAP.
Tijdens het bezoek ontstond het idee om in Nederland een opleiding te starten voor Joodse jongeren in Duitsland. Als zij zo naar Nederland konden vluchten, zouden ze hier een toekomst op kunnen bouwen.

Van den Bergh bracht dit idee naar voren in zijn commissie, waar ook mevrouw Van Tijn deel van uit maakte. Dat sprak hen aan en daarop werd een opzet uitgewerkt voor 1000 jongeren. Van den Bergh nam contact op met een goede vriend, minister mr. P.J. Oud van Financiën. Op basis daarvan werd het voorstel teruggebracht tot een aantal van 250 leerlingen.

Ministerraad

Met dat voorstel ging Van den Bergh naar minister-president Colijn, die het plan goed genoeg vond voor de ministerraad. plan vond. Daarop schreef Van den Bergh een brief aan verschillende ministers, om hun steun voor het plan. Eind oktober 1933 werd de brief aldaar besproken. Minister Slotemaker schreef op 8 november dat de regering instemde met het plan. Daarop stuurde de Directie Wieringermeer (voor de Zuiderzeewerken) eind december 1933 aan de Dienst Domeinen een brief met de mededeling:
"In de Wieringermeer is een arbeiderskanp te Nieuwesluis ter beschikking, ruimte biedend voor ruim 90 personen, benevens woning van de kokbeheerder; verder voorzien van een centrale keuken, magazijnruimte en rijwielbergingsplaats voor ± 90 rijwielen. Het kamp is ingericht voor ploegen van 8 personen. Elke ploeg beschikt over een zit/eetkamer en een slaapkamer.
Voor het beoefenen van landbouw, tuinbouw en kleine veeteelt kan tusschen Slootdorp en Nieuwesluis voldoende grond ter beschikking worden gesteld."

Hiermee kon men vanaf 1 januari 1934 met de inrichting van het werkdorp beginnen.

Het in 1935 gebouwde gemeenschapshuis

1) Bron: Het Joodse werkdorp in de Wieringermeer 1934-1941

Educatief plan over het werkdorp

Peter Sasburg

De Tweede Wereldoorlog ligt meer dan 75 jaar achter ons, maar de herinneringen daaraan zijn nog altijd levendig en krachtig. Opvallend is dat leerlingen een groeiende belangstelling hebben voor de algemene geschiedenis en de ver strekkende gevolgen van deze oorlog. Met name voor de waargebeurde verhalen over polder-pioniers en joodse vluchtelingen vanaf jaren '30 t/m jaren '40 in de Wieringermeerpolder.

Het spreekt de jeugd bijzonder aan, omdat die verhalen zich hebben afgespeeld op tastbare en herkenbare plekken in de polder. Want juist als iets relevant is voor de eigen denk- en leefwereld, wordt het betekenisvol.

De pioniers kwamen uit het hele land met paard en wagen naar de polder om een nieuw bestaan op te bouwen en het land te ontwikkelen. De vluchtelingen, onder meer uit nazi-Duitsland, hoopten door middel van opleidingen in een werkdorp te kunnen emigreren naar Palestina of naar andere landen. Scholing in land- en tuinbouw werd aan de joodse vluchtelingen gegeven door polderpioniers en andere mensen uit de omgeving.

Het was eerst moeilijk met de taalbarrière Duits/Nederlands. Ze verstonden elkaar nauwelijks. De barakken, paarden- en koeienstallen, de schuren en het Gemeenschapshuis bouwden de leerlingen in het werkdorp allemaal zelf.

Jodenvervolging

De opkomst van het Nationaal Socialisme en het anti-semitisme in Duitsland werd in de polder zichtbaar vanaf 1934, toen joodse vluchtelingen uit Duitsland kwamen. In Nederland was in 1931 al een Nationaal Socialistische Beweging (NSB) opgericht. De inval van de Duitsers in mei 1940 had grote gevolgen voor de polderpioniers en joodse vluchtelingen in de Wieringermeer. Angst voor Jodenvervolging en isolement met beperkte bewegingsvrijheid was aan de orde van de dag.

In februari 1941 moesten joden zich melden bij de gemeente en kregen een speciaal persoonsbewijs met een J erin, zodat ze voor een ieder herkenbaar waren als joden.
Joodse kinderen mochten de scholen niet meer bezoeken en konden ook niet naar het strand of nog lid zijn van een sportvereniging.

Ontruiming

Op 20 maart 1941 werd het werkdorp in Slootdorp niet geheel onverwachts door de Duitsers ontruimd, in aanwezigheid van de NSB 'er en latere burgemeester Aris Saal en de beruchte SS'er Willy Lages, hoofd van de Sicherheits Dienst (SD) in Amsterdam.
Lages was verantwoordelijk voor de Jodenvervolg-ing in Nederland met transporten naar onder meer Westerbork en deportaties naar concentratie- en vernietigingskampen. 240 Joodse vluchtelingen werden opgepakt, waarvan er circa 200 zijn vermoord.
Zestig leerlingen mochten blijven, na een selectie door polderpionier en bedrijfsleider Bram van Kemmeren, om de oogst veilig te stellen en het vee onder te brengen bij polderboeren. Het werkdorp werd daarna opgeheven in augustus 1941

Verhalen

De waargebeurde persoonlijke verhalen van de polderpioniers en joodse vluchtelingen staan centraal in dit lespakket. Het pakket bevordert instandhouding van kennis, inzicht en bewustwording over een bijzondere periode in het leven van de pioniers en de vluchtelingen. Beiden waren gericht op een nieuwe toekomst, nieuw land, nieuwe samenleving en nieuwe identiteit. Verhalen die gedeeltelijk samenkomen in het werkdorp.

Leerlingen horen, lezen of zien het liefst waargebeurde persoonlijke verhalen van gewone mensen, die als spannend, schokkend, blij of verdrietig worden ervaren. Leerlingen worden daardoor geraakt, gaan nadenken en worden zich bewust van de grote invloed van het Nationaal Socialisme, de Jodenvervolging, de Holocaust en de gevaren van antisemitisme, discriminatie en racisme in deze tijd.

Kinderen uit groep 5-6 van PCB De Wegwijzer in Middenmeer verwerken oefenstof op hun laptop.

Betrokkenheid

De verhalen bevorderen emotionele betrokkenheid, die stimuleert tot het opnemen en vasthouden van kennis.
De verhalen zijn ook ter bezinning op genoemde gevaren en op het belang van vrijheid, gelijke rechten en democratie.

Het doel van dit educatief plan is de ontwikkeling van een genuanceerd historisch besef bij de jongeren, die zo een goed beeld kunnen vormen over wat jaren van onderdrukking, Jodenvervolging en Holocaust betekenden voor de joodse vluchtelingen.

Andy Deutsch adviseur van de Stichting Joods Werkdorp zegt hierover: “De opmerking dat we niets van onze geschiedenis leren en dat het zich herhaalt, heeft een diepzinnige betekenis”.

Andy Deutsch voor de klas in Zaandam

Copyrights, idee en concept lespakket Polderpioniers en joodse vluchtelingen.
Copyrights, tekst inleiding lespakket Polderpioniers en joodse vluchtelingen.

Uitgeverij Peter Sasburg. Midwoud, juni 2020
Alle rechten worden nadrukkelijk voorbehouden.

Mededelingen bestuur

Het bestuur van de stichting is opnieuw aangepast. Hans Runneboom is toegetreden als algemeen lid van het bestuur. Hans heeft 35 jaar gewerkt bij de Belastingdienst en woont op een boerderij in Slootdorp.

Agenda/activiteiten

30 juli: Tisja Be’av. Herdenkingsdag van de verwoesting van de tempel.
19 sept.: (1Tisjri) viering Rosj Hasjana (Joods Nieuwjaar).

Witz

Wat is zionisme? Als een jood een tweede jood opdracht geeft, bij een derde jood geld op te halen om een vierde jood naar Palestina te kunnen sturen.

Lespakket ‘Polderpioniers en joodse vluchtelingen’. Herinneringen aan het werkdorp in de Wieringermeerpolder.

Het lespakket bestaat uit drie onderdelen:

1.Een digitale introductieles in de klas.
De leerkracht maakt gebruikt van achtergrond-informatie, nieuwe filmclips, oude filmpjes, unieke Vishniac foto’s uit 1938 over het leven in het werkdorp en de website Joods Monument voor vermoorde joodse vluchtelingen.

2.Een bezoek aan het joods werkdorp en het monument, met een speciale kijk- en-doe-brochure bij de route door het werkdorp. Ter afsluiting laten de leerlingen een creatieve impressie achter in het Vrijheidslab.

3. Les in de klas over de vragen en antwoorden uit de kijk-en-doe-brochure en over het onderzoek naar adres, verhaal en foto’s van vermoorde joodse vluchtelingen, in samenwerking met het Joods Monument. Ter afsluiting een opdracht om ee ‘community’ te maken van de slachtoffers uit het joods werk-dorp.

Het lespakket is primair geschikt voor de groepen 7 en 8 in het basisonderwijs, maar kan ook goed in de onderbouw van het voortgezet onderwijs gebruikt worden.

Leerdoelen zijn: ‘Mens en Samenleving’,

kerndoel 37 en ‘Oriëntatie op jezelf en de wereld’, kerndoelen 51, 52 en 53.

Het lespakket wordt ontwikkeld en gerealiseerd door filmmaker en uitgever Peter Sasburg met een team van educatiespecialisten.

Daarbij wordt samengewerkt met het Nationaal Holocaust Museum, het Joods Historisch Museum, Herinneringscentrum Westerbork, Museum Yad Vashem in Israël, het Historisch Genootschap Wieringermeer en het Regionaal Archief Alkmaar.

Contact

Mocht u ideeën hebben voor een bijdrage, of een evenement weten, waar uw medelezers van op de hoogte gesteld zouden moeten worden, wilt u ons dat dan via de mail sturen of daar een contactpersoon voor doorgeven?

Ons mailadres is: Joodswerkdorpslootdorp@gmail.com

Als u geen prijs stelt op volgende nummers van deze krant, wilt u ons dat via dit mailadres laten weten?